

891.99

4-63

1666
Ա. ԱՐՄԱՆ

ՄԻԱՅՈՐ
ԸՆԴԵՆԱՆԵՐ

Բանաստեղծություններ

1914—1918

391.99

Ա-92

Վարչական ք. Կոմիտեի Կարգադրություն
Օր. Առաջարկ

891.99

4-63

Կոմիտեի Կարգադրություն

Ա. ԱՐՄԱՆ

Լե. Լաբե

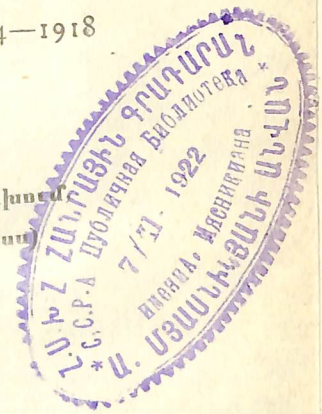

ՄԽԱՑՈՂ ՇՈՒՇԱՆՆԵՐ

1052

Բանաստեղծություններ 1914—1918

(Գրամ) Տրապիզոն, Սուխում
Թիբլիս, Հիւս. Կովկաս

ԹԻՖԼԻՍ
1919

ԵՐԹԱՆՔ ՀԵՐԱ՝...

Երթանք Հերա, ազբիւրին մօտ այս գիւղին,
Արեգակին մահէն յետո, լուսնին տակ՝
Բուսովքս քեզ ջուր խմցնեմ անձկազին,
Բուսիզ մէջէն ջուր թող խմեմ ես անյադ:

Երթանք Հերա, սարերէն վեր այս լոին
Յուշիկ-յուշիկ ծաղկանց մէջէն քալելով...
Անոնք պառամեն անյայտ հեքեաթը մերին
Մենք շնչա՛տա լսենք «Սիրո ալելու...»

Երթանք Հերա... Տես, գիշերն է լուսագեղ,
Զոյգ մը մարալ հիմա իրար լիզեցին...
Ախ այն մեր շէնջ սէրն էր քնքուշ ու բիւրեղ,
Մեր սէրը խենթ, խենթ ու մանուկ փափկածին:

Կեանքն ինչ է որ—Անցնող տառաւ վաղաշէջ...
Երէկւորն է մինչև այսօր լուռ, անձայն,
Ո՞վ զիտէ թէ քանի կեանքեր սիրատենջ
Մոմերու պէս մէկիկ, մէկիկ մարեցան:

Երթանք Հէրա, քանի «Այսօր»ն ունինք դեռ
Քանի գարունն դեռ պայծառ է, արևոտ.
Շուրթերուս դիր շրթունքներդ վարդիթեր
Սէրըդ ծծեմ, ծծէ յոյզերս ու կարօտ...:

Թուխ լեռները արև հագան
Պապղուն արև վէտ ի վէտ,
Մերկ ծառերը տերև հագան
Կանաչ տերև արվաւէտ:

Հորամուրդերն երամ-երամ
Փախած ձմրան հովերէն,
Ցայգալոյսին հետ մէկ—բերան
Ճամբա ինկան ծովերէն:

Մէգն հալեցաւ, շողշող չորս դին
Կեանքն է անհոգ ու անցաւ,
Ախ իմ սրտին, վախ իմ սրտին
Մոռոլը միայն չ'անցաւ:

Գիշերը խճր, գիշերը լճա,
Գիշերը պարզ, արծաթակուռ...
Ծովը ննջեց, ճյ ինչ անուշ
Հոգը շնչեց, նուրբ, հեզանուշ:

Օրը մեռաւ մահով իրազատ
Գիշերին մէջ լաւապաշտի,
Ու լաւեցին ձայներն հազար
Ինկան քունի, լեռ, ձոր ու սար...

Ոսկեմեղաւ աստղէր զմրուխտ,
Լո սին չքնաղ—Սիրո պանդուխտ—
Երանգ ծիր-կաթ, երկինք լազուր
Գիշերն է խճր, գիշերը՝ լճա...

Ինծի դարցուր զոյգ աչքերը եզնիկի,
Գերւիլ կ'ուզեմ կախարդանքէն ես անոնց.
Ու ժպտէ ինձ անուշ ժպտովդ մանկիկի
Հոգի՛ս—պարհապ յորցած—ծարաւ է ջառոնց:

Ինծի դարցուր զոյգ պարտէզներդ մոզական,
Ու նայլածքիս ձեռքէն բռնած սիրապէս
Հոն պատեցուր, մինչև յոգնի, յափրի ան...
Թող ես քաղեմ սիրո զարդերդ խենթի պէս:

Ինծի դարցուր մերկ լիճերդ ոսկեհուր,
Կ'ուզեմ ատուրիլ յատակն անոնց ես նորէն
Ու մէջ մրն ալ չեղիլ հոնկէ Թաղիլ լճա
Անէանալ խորքերուդ մէջ խենթօրէն...

Ինձի դաբոցուր զոյգ գիշերներդ բերեղեա
Գիշեր ժըն ալ իմ հոգիս է, ո՛վ իմ սէքս...
Սև գիշերներդ մահիկն ունին իրենց վրա
Կուգեմ որ լոյս սփռեն անոնք սրտէս ներս:

Խոր բերերդ իմիններու օղակած
Այդպէս անշարժ կեցիր հիմա իբր տրձան,
Ու ես անխօս՝ պերճ անդրիիդ դէմ-դիմաց
Հիքնոսացած, թող չ'արթննամ, չ'արթննամ...:

ԴԻՑՈՒՅԻՍ...

Գինիովդ եմ արբեցած
Ո՛վ դիցունիս,
Հաշիշովդ եմ խենդեցած
Գամ՝ զրկէ՛ զիս:

Հէյ, անսիրտ, է՛ր չես զգար
Որ քեզմէ՛ զատ,
Ո՛չ մէկ սիրտ սրտիս համար
Չէ՛ հարազատ:

Դուն իմ կեանք, դուն իմ աստուած,
Դուն իմ հաւատք.
Առանց քեզ՝ ես մոլորւած
Անդեկ նաւակ:

Բայց գիրկդ, տիտ կուգամ
 Կը յորդի՛ սէջո,
 Գրկէ՛ զիս, գէթ մէկ անգամ
 Վառին յոյսերս...»

ԳՈՒՆ

X-իմ

«Կեանքս, ըսիր, գաշտ մ'է խուպան, ամայի·
 —Նստած էինք ծովափին մօտ երկուսով—
 Այս ես դիտեմ ասաղըս այսպէս կը մարի
 Մէկը չըլլար աւանդ հոգիս կաբդացող...»

Ու լռեցիր... Սէրը ծածուկ կը լողար
 Խօրքերուն մէջ զոյգ ծովերուդ անյատակ·
 Ու երազին հեշտանքներէն դողահար՝
 Անյայտ յոյզեր փոթորկէին կուրծքիդ տակ:

Նայածքիդ հուրն երբ աչքերուս մէջ ինկաւ
 Սիրտքս յանկարծ սարսուռ մ'զգաց ջերմագին·
 Վաղոնց արդեօք սիրեր էի քեզ անձկաւ
 Թէ այդ ժամին ինձ գրաւեց սէրդ անգին՝

Այդ չը գիտեմ, գիտեմ միայն որ յաճախ
Երազիս մէջ ինձ կ'երևան թաքթաքուր
«Եկ՛ւր— կ'ըսես — երթանք սիրո ծաղկաքաղ...»
Ու դրկիդ մէջ ինձ կը տանիս, չգիտեմ ուր...:

ԱՆՔԵՐԴ ԽՈՒՄԱՐ-ԽՈՒՄԱՐ

Աչքերըդ՝ խումար-խումար
Ունքերըդ՝ տծուխ-կամար
Ողջ հոգիս ես կուտայի
Մէկ անգամ սլաշիդ համար:

Թուշերըդ՝ դեղձեր հասած
Բերանդ է՝ լուսին կիսած
Առջևդ ծունկ կը չոքիմ
Կը պաշտեմ քեզ գերթ աստուած:

Ծիծերըդ՝ ջուխտակ լորի,
Էրեցիր դուն բոլորի...
Վարդ նետեմ շապիկէդ ներս
Ծիծերուդ մէջ գլորի:

Քալածքըդ՝ կաքաւ թեթև
Դիւթեցիր ինձ ինչպէս դե:
Շրթներէդ մեղր կը կաթէ
Զիւն-ճերմակ փերի անթև:

Հասակդ է աշկի — չինար,
Գերիդ եմ. ալ չեմ կրնար.
Ա՛խ ես քեզ չը տեսնեի
Կամ չքնաղ գեղըդ չըլլար:

ՆԻԿԱՐ ԱՂԶԻԿԸ

Նիհար աղջիկ մը զերթ հուրի
Դիւթեց սիրտս, դարձուց գերի...

Ծովափին մօտ մէն-միայնակ
Ընթերցումէ յոգնած արդէն
Մրմունջն ալեաց լսեմ սոնյադ
Որք սիրտս, հոգիս կը կախարդեն:

Նիհար աղջիկ մը դալկանուշ
Հեռուն կանգնած Սուրբ Կոյսին պէս,
Սիրաթախիծ գէմքով մ'անուշ
Կը դիտէ լուռ զիս դադտնապէս:

Դիտող մ'ըլլա զինքն ալ եթէ
Պիտի գոչէ «Արձան մարմար...»
Այնպէս ճերմակ. կրօնս՝ կաթէ
Լոյսէ, շաղէ կերտած ըլլար:

Քար կը նետէ արեւներուն
Երբ կ'ամչնա շատ նայելէն.
Քար կը նետեմ ես ալ իսկոյն
Զի գիտնալով թէ ինչ կ'ընեմ:

Բան չենք խօսիր. Ան կը ժպտի՝
Ես կը գողամ. Ան կը գողա՝
Ես կը ժպտիմ. Ան կը փթթի—
Վարդի մը պէս...—Զինչ շափիւղա—
Աչքերուն մէջ սէրը լողա...

*

Հիմա յաճախ ճամբուս վըրա
Կը պատահիմ ես «Նիհար» ին.
Սրտերը մեր կը թրվոս
Երբ նայածքներն իրար յառին...

Նիհար աղջիկը զերթ հուրի
Դիւթեց սիրտս զարցուց գերի:

ԳԱՐՈՒՆ

Դարուն է հէյ, պայծառ գարուն,
 Նուշի ծառը ծաղկեցաւ.
 Մեղմ կարկաչեց արծաթ առուն
 Համբուրեց խոտն ու անցաւ:

Արև ծագեց, ոսկի արև,
 Դաշտերուն մէջ՝ ազամանդ.
 Բլ ժպտեցան ծիլն ու տերև
 Ծաղիկ, կանաչ ու մարմանդ:

Նորէն երգը սոխակներուն
 Բուրաստանի ծոցն ինկաւ,
 Գոյն-գոյն վարդեր, քնքռւշ, ներհմուն
 Ողջունեցին գայն կարգաւ:

Բեհեզ զաշտեր, լազարթ արօտ
 Այս ձեր կեանքին ես մատաղ,
 Սիրող հողիս ձեզ էր կարօտ
 Դուք անհատնում երգ ու տաղ:

Սիրաբա լեցուն է յոյգերով անհուն...
Երնէկ անոր որ տէր կ'ըլլա սրտիս
Ու կը վայելէ յոյգերս անանուն...

Հոգիս լեցուն է երգերով քնքուշ...
Երնէկ անոր որ տէր կ'ըլլա հոգուս
Կը սնի երգովս մեղմւշ ու անմւշ...

Սէբըս լեցուն է ծաղկով, արևով...
Երնէկ անոր որ տէր կ'ըլլա սէլ / ո
Ու կ'ողջունէ դիս սիրո բարևով...

«Սէբէ լարերը իմ կիթառ հոգւոյն
Նւագէ, ըսիր, ինչպէս որ կուգես...»
Դիւթւած մատներովս, կրքոտ, բոցակէզ
Ուժգին պրկեցի՝ պոկեցան իսկոյն...»

Ես չեմ մտածեր թէ պիտի անցնի
Այս սէրը ոսկի, այս բոպէն անվիրշտ,
Ես չեմ մտածեր թէ խաբես պիտի
Գուցէ ինձ վաղը, մոռանաս ընդմիջս:

Ես չեմ մտածեր թէ ինձմէ անաջ
Գողցէ ուրիշ մը սիրեցիր ուժգին,
Ու թերևս մէկը ինձի անճանաչ
Համբոյր է քաղեր այսերէդ անգին:

Ես գիտեմ միայն որ իմա ես հիմա,
Որ շրթունքներուդ այրող կրակով
Կը վառին շուրթերս, իմ cari sima,
Իմ չքնակ Վէնիս, իմ սէր հոգեթով:

Օ՛ լուռ, մի խորհիր ինձի պէս դուռն ալ
Ու մօտ բեր կուրծքըդ կուրծքիս ալեկոծ,
Այգպէս... Ինչ լմու է սէրովդ արբենալ
Հլլալ բուռ մը տենչ, ըլլալ հրդեհ, բոց:

Օ՛, ինչպէս տաք են բումբերդ ասաւած իմ
Ես կը խենթենամ... Ես արդէն արբած՝
Թող ծծեմ մեղրդ, մեղրդ լուսածին
Մեղուին պէս խօլ, արեւին փակած...

.

*
* *

Իրիկունը օրւան կեանքը դողացաւ,
Վառեց արփին մոմը վերջին՝ ու անցաւ...

Գողացաւ՝

Հովացաւ,

Օգը հիմա զովացաւ...

Մուկը տակաւ ալիք-ալիք ծովացաւ,
Ստւերները ծածկեցին ժայռ ու անձա .

Իիւր անձաւ

Քարանձաւ

Խոր քնացան լիւռ, անցան...

ԾԱՂԻԿ ԾԱԽՈՂ ՎԵՐԻՉԿԱՆ

Լիւսի ՍեւումեաՅԻՑ

Գլխուն վրա սակառ մ'աղւոր
Լեցուն գոյն-գոյն ծաղիկներով
Փողոցներէն նա ամէն օր
Կ'անցնի անփոյթ զերթ գարնան հով,
«Շուշան ունիմ, լիւա, մեխակ,
Կոկոն վարդեր, մարկրիթ ճերմակ...»

Մերկ բազուկներն իր լուսաշող
Ցօղունն ըլլան կարծես կանաչ՝
Մատիկներուն մէջ սեղմեող
Փունջերուն թարմ՝ «Հիրիկ, կակա՛չ
Շուշան ունիմ, լիւա, մեխակ
Կոկոն վարդեր, մարկրիթ ճերմակ...»

Արեւ մ'ունի չէմքը կարծես
Պայծառ արեւ մը գարնայնի.
Ժպիտան անուշ եր թովէ քեզ
Կըսես — «Հեղ մը համբարէի...»
Շուշան ունի, լիւա, մեխակ
Կոկոն վարդեր, մարկրիթ ճերմակ

Նուրբ քաւածքովն իր ծեփծեփուն
Ահա կ'անցնի զւարթ անվիշտ.
Կըսես — «Միթէ սա չ'ըլլա՞ր քուն
Որ վաղազարթ կերզէ քնզմբշտ.
«Շուշան ունի, լիւա, մեխակ՝
Կոկոն վարդեր, մարկրիթ ճերմակ...»

Ոտքը բոպիկ, մազերն գանգուր
Այգին հեռ գուրս կը նետուի Նա.
Ծաղիկ մ'ալ ինք ծաղկանց մէջ բիւր
Որ մարդ բոյրէն կը խենթենաւ
«Շուշան ունի, լիւա, մեխակ
Կոկոն վարդեր. մարկրիթ ճերմակ...»

Ամէնք զիտեն անուշը իր
Զի ամէնքուն է բարեկամ,
Քաղցը լեզուովն իր սիրալիր
Դեղձանիկ մէ, ինք՝ վերիչկան.
«Շուշան ունի, լիւա, մեխակ
Կոկոն վարդեր, մարկրիթ ճերմակ...»

Կերգէ վերան այսպէս անհոգ
Փոքրիկ սակառ մը թերին տակ.
Որբուկ մըն է չունի ոչ ոք,
Ձէ ինչո՞ւ որբ. անմեղն հրեշտակ
Շուշան ունի, լիւա, մեխակ
Կոկոն վարդեր, մարկրիթ ճերմակ:

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

Երազ աշխարհի ց' որքներս կապոյտ
Իսպառ մոխրացան,
Ինչպէս յազւարթը ամպին ել կ'աշուրթ
Կ'ըլլա ցիւրուցան:

Բիրտ ձեռք մը հուժկու, տիրական, ճնշող
Մի անգամ և եթ
Անհոգ ու զւարթ օրերուս վարդշող
Դրաւ վերջակէտ:

Կ'զգամ թէ անվիշտ կեանքիս քաղցրարոյր
Օրերն են մեռեր.
Ձէ, արշալոյսներն ծիծղուն, կաթնաթոյր
Երկար չեն տեեր:

Մանկունակ կեանքիս դուք իղձեր անդարձ
Գնացէք բարով,
Անդսք կեանքի բեռն եմ շալակած
Հոգիս է խոռով...

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ԱՐԵՒԸ

Տղան, գիտցիր: Սա արիւնի
գոյնով արեք, որ մեր պատին վրա է
ինկեր, մեռելներու արեւն է, ամեն տես-
նելուդ երեք անգամ խաչ հանէ երեսգ...

Մերս խօսքերը

Շիրիմները կարմրեցան. շիրիմներէն արիւնոզ
Աղօթք մը լուռ կը մխա, աղօթք մ'անխօս ու
թաքուն.
Ու ազաւոր նոճիներ կերոններու պէս կանգուն՝
Տօնն այս անլուր կը հսկեն:

Մեռելներու արեք հիւանդագին ու աղօտ
Կը սողոսկի պատէն ներս գերեզմանի պարտէ-
զին,
Ցուքա ու մսոզ դամբաններ գաղջ արևի են կարօտ
Քիչիկ մը գէթ տաքնալու:

Հիմա մէկ մէկ կը ժպտին, հիմա ուրախ են կարծես.
Մարմինն իրենց տաքսցաւ թաց հողին տակ
բորբոսող.
Աղօթեցին՝ քուն եղան... Ո՛չ քէն ունին, ոչ ոսոխ
«Փանօք Արևին, փանօք Տիրոջ...»

ԳՈՐՏԵՐՈՒ ԱՂՈԹԲ

Ամէն գիշեր գորտերն արթուն
Կը կռկռան, կ'ողբան տրտում...
Ինչ վիշտ-նւաճ լուռ գիշերւա
«Բի-չիք... քի չիք, քօրխա... քօրխա...

Հանդէս մ'է սա սուրբ ու միսթիք
Ձի հասկցան զոր դեռ մարդիկ.
Աղօթք մ'արդեօք կ'ընեն հոլով
Մեզի անյայտ իրենց լեզուով...

Ինչպէս խորին, ինչպէս անհուն
Շեշտերն իրենց վէրք-երգերուն.
Երբե՞ռ ուժգին՝ մերթ կը դողա
Ձայնը իրենց. «Քօրխի... քօրխա...

Ու յինչ գիշերն կ'անցնի քիչ քիչ
Երզը լսեմ ձեր ամոքիչ.
Իմ գորտ քոյրեր, ձայն տւէք ան
«Բի-չի-չիք... քի չի-չիք... քօրխի... քօրխա...

Հ

Գոհարիկին արթմին մեջ

Յիշատակ մը կ'անցնի դանդաղ, թափառումն,
Մտքիս մէջէն մութի մը պէս անհետող.
Յոյզերս նորէն կեանք կ'ստանան, ու հեռուն՝
Հոյս-անուրջներս կը պատկերին հոգեթով:

Ապրելու աննշ մը կը ծնի կուրծքիս տակ,
Անհուն տենշ մը չի պսակւած յոյսերու.
Կեանքն ինչ քաղցր է, յիշատակներն ալ ինչ տաք,
Սառած հոգիս շողեր կ'ըզձա կենսատու:

Հին օրերու սէրերս ինչ շուտ են անցեր,
Երէկ դեռես թարմ արեւ կար խորն հոգւոյս.
Ինչո՞ւ այսօր աւեր կա հոն. բոլ մը ծեր
Զարագուշակ ողբ կը հծծէ ինձ անյոյս:

Վերքերս խոր են լայն, անյատակ ծովին պէս
Բայց յոգնած եմ այլևս վիշտեր սգալէ.
Ծաղիկ—գարունն դեռ չի վայլած լիապէս
Հոգիս ինչո՞ւ դէպի ձմեռ կը քալէ:

Ցաւերուս մէջ հիմա կեանքին կը տենջամ,
— Յիմար տենջանք—կ'ըսես ազնի են մարդեր,
Բայց ծիլ հոգիս չըմպած սիրո շիթ մ'անգամ
Արցունք տեսաւ. ինչպէ՞ս խամրիլ չ'ապրած դեռ:

Յիշատակներս ահա կ'անցնին թափառուն
Մտքիս մէջէն մութերու պէս անհետող,
Յոյզերս նորէն կեանք կ'ստանան. ու հեռուն՝
Հոյս—անուրջներս կը պատկերին հոգեթով....

1. -

Ծովը անվերջ կը սրտա զայրանալով երկինքին,
Ու կ'ստաղ' ալիքներ ճերմակ փրփուր կըթքնեն.
Հոփզանէն խումբ մը ցուլ շղթայապուրծ, մոլեկին
Ատամներնին դուրս ցցած՝ կարծես եզերք կ'շ-
տապեն:

Նաւակ մը կա յուսահատ, ծովուն քայք երերուն
Կայմը միայն կ'երևի ինչպէս փոքրիկ մի սև կէտ.
Աւանդ, իզուր կը ճգնի սլայքար մղել անդադրում
Ալիքներուն հետ անգուլթ... Ա՛յ, խորտակեց նա
անհետ:

2.

Ծովն է խաղ՝ դու անդորր ու դաշտի պէս տափարակ
Անուշ երգով կը մնջեն ալեակները հեզանազ.
Աքձակ ճակատը անոնց կը լիզէ սիւք մը բարակ
Ու ժանեակներ կըթափեն ալիքներուն մէջ ալմազ:

Նաւակ մը կա սուրացող փետուրի մը պէս թեթև,
Կարապ մ'ըլլա նա կարծես ճերմակ թեքը բացած.
Տարփոտ զոյգ մը երջանիկ նաւակին մէջ՝ սիրահե
Համբոյր կուտան իրարու, սէրէ գինով ու անսանձ:

* *
*

Արմենուհի Տիգրանեանի

Ինչն է իմ մէջ ես չը գիտեմ,
Սէր թէ թախիծ, կարօտ, տենչանք,
Աննիւթ երանգ, խիւթ, հառաչանք
Ինչն է իմ մէջ...—ես չը գիտեմ....:

Գիտեմ միայն որ չունիմ այն
Որուն ձգտի հոգիս մոլար,
Երգ մը գուցէ, մեղմ, միալար,
Գիտեմ միայն որ չունիմ զայն....:

Աւ չը գիտեմ ինչն է իմ մէջ
Որ կը սիրէ, որ կ'արիւնի,
Կարօտն ունի ջերմ գարունի.
Ու չը գիտեմ ինչն է իմ մէջ....:

Ա՛խ նորէն...

Ա՛խ նորէն
Տրամօրէն
Ինչո՞ւ զիս կը լկեն բիւր ցաւեր,
Բիւր ցաւեր՝
Կարեմէր
Սրտիս մէջ կը բանան դառն աւեր...
Ինչո՞ւ պիտ
Երազիս
Հետ մինակ չեն թողուր պահ մը մի
Գէթ խաղաղ,
Ու աւանդ
Կսպանեն, երգերս իմ այսքան վաղ...
Ա՛խ նորէն
Տրամօրէն
Ինչո՞ւ զիս կը տանջեն բիւր ցաւեր...

Աշնտն հովը կ'ոռնա անդուլ
Տանիքներուն վըրա հինցած.
Ցուրտ անձրևը կը մաղւի ծոյլ
Չոր տերեւներ թափելով ցած:

Ցուրտ անձրևը կը մաղւի ծոյլ,
Հոգիիս մէջ մենիկ ու բարդ.
Դաժան ամպեր կապարածոյլ
Սըրտիս վըրա կ'իջնեն հանդարտ:

Հոգիիս մէջ մենիկ ու բարդ
Կորած յոյսերս աշնան նման
Անձրևին պէս, անձրևին չափ
Արիւն կուլան, արցունք կուլան...

Հոգիս կարօտ մնաց սիրո ջերմ բոցին
Որ տաքցնէր դալուկ սէրըս որբացած.
Ամէնքն ինծի սիրելէ վերջ՝ դաւեցին
Մէկը չ'եղաւ լինէր անկեղծ, սրտաբաց:

Ա՛խ տաքցնէր դալուկ սէրըս որբացած
Որ երագներս չի խամրէին յուսահատ.
Ու երգերըս՝ մոխրի պէս անարժարծ
Զի տխրէին, չի լինէին միշտ գունատ:

Ամէնքն ինծի սիրելէ վերջ՝ դաւեցին
Սյաօր իմըս վաղը եզան ուրիշի.
Մէկը չ'եղաւ սիրող անկեղծ, կաթողին...
Պիտի մեռնի հոգիս կարօտ տաք սրտի...

ԵՐԲ ՈՒՇ Է ԱՐԴԵՆ...

Հիմա կը սիրես՝ երբ ուշ է արդէն,
Երբ կեանքս վիշտ մ'է, ու վիշտս անհուն.
Հիմա կը սիրես երբ իմ հէք սրտէն
Արիւն կը հոսի, արիւն անհատնում...

* *

Երբ զարուն կեանքիս թարմ ծաղիկներէն
Պսակ պատրաստած ես քեզ ձօնեցի,
Դուն արհամարհոտ ծաղրով հեգնօրէն
Ըսիր խնդալով «Պսակդ է ինծի...»

Երբ քսան երկու տարւա սէրս կոյս
Լեռան շուշանին պէս նուրբ ու ճերմակ,
Պոկեցի մէկէն սրտէս զեռաբոյս
Ու զողդալէն զրի ոտքիդ տակ՝

Դուն, յիմար աղջիկ, կոպիտ հարւածով
Փշրեցիր սէրըս, նետեցիր գետին,
Ու չի գթալով արցունքներու ծով
Հեռացար առանց նայելու ետին:

Դացիր սիրտ աւիր անսիրտ մարդերու,
Յւանգ վատ ձեռքեր քաղեցին վարդերդ.
Ու քաղելէ վերջ խոյս տւին հեռու
Երբ անպէտք զարձաւ վայելած սէրդ:

Ուշ զիտցար ափսոս ուր ինձմէ բացի
Քեզ չեղաւ օրրող այնպէս անարատ...
Դիտցար՝ բայց երբոր արցունքի, լացի,
Բաժին է կեանքս, հոգիս՝ անապատ...

ՔՈՒՆ ԵՂԻՐ ՍԻՐՏ ԻՄ...

ՔուՆ եղիր սիրտ իմ ու կը դադարի
Վիշտդ անդադրում, տանջանքդ անեզ.
ՔուՆ եղիր սիրտ իմ ու կը դադարի...

Քեզ չարչարեցին այս քանի տարի
Արիւն հոռեցաւ խորքէդ ամէն հեզ.
Քեզ չարչարեցին այս քանի տարի...

Պոկեցին սէրերդ ձեռքեր տարի
Ծակեցին հոգիդ ինչպէս սուր ասեղ՝
Դաժան ու կոպիտ ձեռքերն օտարի...

Է՛հ, մի տանջեր քեզ, մի տար ժեռ-քարի
Կ'անցնին սև օրեր կուգա Նոր Տարի
Դէ մի տանջեր քեզ, մի տար ժեռ-քարի...

ՔուՆ եղիր սիրտ իմ ու կը դադարի
Վիշտդ անդադրում, տանջանքդ անեզ.
ՔուՆ եղիր սիրտ իմ ու կը դադարի...

ԻՄ ԽԵՆԹ ԵՐԱՋՆԵՐ...

Իմ խենթ երազներ հերիք ձեզ թափ տաք
Հերիք դուք ճախրէք եթերէ եթեր.
Նայնն է, վազ թէ ուշ կեանքի բիրտ ապառազ
Պիտի հաշմէ ձեզ... Այդ դուք չէք գիտեր:

Ա՛խ, դուք չէք գիտեր — թիթեռներ անմիտ —
Զարքը աշխարհի, թոյնը մարդ-օձի.
Կտրատեն սլիտի կապոյտ թւերնիդ
Պիտի չի գթան ձեր ողբ ու կոծի:

Ու պիտի իյնաք ձեր բարձունքներէն
Պիտի ջախջախւիք բիրտ ոտքերու տակ.
Մէկ է ճար չի կա, չարքերը շատ են...
Իմ խենթ երազներ հերիք ձեզ թափ տաք...:

ՄԵՄԵ

ԱՅՍ ԳԻՅԵՐ

Ինչքան ասուպներ
Ինչպան այս գիշեր,
Անխօս ու անձայն,

Ու ինչքան կանաչ
Կեանքեր անձանայ,
Քամրեցան, անցաւն.

Սմբուլներ փթթած
Աչուկներով թաց,
Լացին՝ հովացան...

Այս գիշեր հողին
Հերիք մորմոքիս,
Լուռ, միահեծան...

Ձմեռն է ձգեր սառանն իր ճերմակ
 Լեռներու ուսին,
 Եղնիկի քնքուշ ոտները հիմակ
 Ցուրաէն կը մսին:

Գերեզմանոցի նոճիները սև
 Վայրահակ կ'ըլլան,
 Ու շիրիմները բարդ ձիւնին ներքև
 Ցուրտ երգ մը կուլան:

Սոխակի մ'անուշ դալալը չիգար
 Պուրակի ծոցէն,
 Հոսող առուններ ձորերէն դարձար
 Ողբեր կը հծծեն:

Սառած է չորսդին, մեռած են բոլոր
 Երգերը գարնան,
 Երգերը գարնան, տնժու, մեզմօրօր
 Նւագի նման...

ՆԱՅՆՄԱՐԵՐ

Քաժին հոժեկու կը շաշէ
Ծառերուն մէջ ոսկեացած
Ճիւղերն իբար կը դարնեն.

Բալիներու տերէներ
Պտուտկելով կ'իյնան ցած
Սնան ցուրտէն դողալէն...:

Կազնիի հաստ բունին տակ
Խեղճակ գէմքով մը բարձ
Խորհուրդներով դառնալի, սին,

Ծաղկապատիկ՝ շուն մը ծեր
Նստեր՝ կարծես կը խորհի
Կեանքի «Խնչու»-ի մասին....

Կարմիր Թաւիշը վարդին
Կանաչ սնդուսը մարգին
Հիմա իսպառ մոխրացան.

Գորջն ու Դալուկը տխրած
Կը հեծեծեն Գառնապին
Դաշտերուն մէջ լմուռ, անձայն...:

Գոյր յոգնեցա ես կեանքէն, ծոնկըդ, ծոնկըդ բեր մօտիկ,
Գլուխըս խոնջ թող հանգչի պահիկ մը գէթ հանդարտիկ:

Գոյր, տես, ճակատս կ'ալրի, մատուցներովդ դափն շքիէ.
Աչքէս հոռող արցունքը բէշիդ ծայրով քու սրբէ:

Գոյր վառ մարդիկ կերան զիս, սե քաշեցին սրտիս շուրջ,
Ձիւն շղարհներս գզեցին. սէրըս հ գաւ պատռած քուրջ:

Գոյր, ափոսս չէ ինձի պէս ջահէլ-ջիւան պատանի
Ի՞նչ եմ ըրեր ես իրենց, երգեբա գողցեր կը տանին:

Ախ, յոգնեցա կեանքէն քոյր, ծոնկըդ, ծոնկըդ բեր մօտիկ,
Գլուխըս խոնջ թող հանգչի, ծոնկիդ վրեժ հաճողարտիկ...

I

Ձեզի՛ ես կ'երգեմ, նոր հոգէն ծը-
լած մատղաջ ոյրունի կանանչ ածունեք,

Ձեզի՛ ես կ'երգեմ ածուն ոռագող
արծաթ առունքը,

Ձեզի՛, ելակի քաղցրաբոյր դաշ-
տեր...

Մայիսեան աստղոտ չքնաղ գիշեր-
ներ, դոն հրաշք ծիր կաթ.

Ձեզի՛ գորտերու գիշերւան հանգէս:

Ձեզի՛ ես կ'երգեմ իրիկնամուտի
սրբազան ուշեր, երբ օդը լի է գետ չի հաս-
կցած, մրմունջով, երգով, աղօթքով անբաւ.

Ձեզի՛ սուերոտ պզտիկ անսառ-
նեք, ուր սարեակները համբոյր կը փաթթեն
իրար կտուցի՝ սէրէ գինովցած...

Դո՛ւք իմ բանաստեղծ, դո՛ւք իմ
մուսանեք,

Օ՛. Լս արբած եմ ձեր դիւթանք-
ներէն, ձեր հրաշքներէն, ձեր վայելքներէն...

II

Ձեզի՛ն ես կ'երգեմ անփոյթ ճը-
պուռներ, ցաւոտ շեշտերով ծղրիթ եղբայրներ,
Խաւարը ճանկող կայծ-փոսուռա-
ներ—առնկոնջ փարոսներ...—

Ձեզի՛ն, զով ախօքէն մեզմիկ ծո-
վաքող հասած ցորենի ոսկեզօծ արտեր.

Հեւաքսիկ կէտօք, ուր մողէսները
պար կուգան արքայի, կիզող արևի հորքէն
կանանչցած.

Ձեզի՛ն ես կ'երգեմ, նարմաշարժ
ալիք, քնացող ծովիկ, մեզմաշունչ հովիկ. .

Ա՛խ ես կարօտ եմ, ա՛խ ես կա-
րօտ եմ, ձեր դիւթանքներուն, ձեր հրաշքնե-
րուն, ձեր գաղտնիքներուն...

III

Ձեզի՛ն ես կ'երգեմ անուշ խաղողի
պարփրտ ողկոյզներ,

Եւ ձեզ, զայն ճմլոգ օբնեալ
հնձաններ,

Եւ ձեզ, այդ գինին կարմիր, փր-
փուրճոտ՝ ազնիւ թասերէ խմող ֆափրներ,
Հրդեհ-սրտերնիդ մարող ֆափր-
ներ....

Ձեզի՛ն ես կ'երգեմ գեղնած տե-
րներ, որ պտոյտ-պտոյտ ցած կ'իյնաք դեռին:
Անցած փառքերնիդ ողբ մըն է հիմա, աւանդ
անցած դուք.

Խաւար գիշերուան գիբկը հեծեծող
անթիւ թշուառներ—Սէրէ խաբւածներ—Յոյսեր-
նիդ ջարդած, սէրերնիդ փշրած, կեանքը անխ-
ծող հէք զոհեր դժբաղդ... Դուք աէրը կուլաք,
ես ձեզի կուլամ. ես ձեզի կ'երգեմ, ես ձեզի
կերգեմ...

Ա՛խ ես կարեկից՝ ձեր արցունք-
ներուն, ձեր տանջանքներուն, ձեր հօծում-
ներուն...

ԻՐԻԿՆԱՄՈՒՏԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Վերջապահ ստուգումները կ'երկարի՞ն...

Հասնող արևը հողաբք թորախտաւ-
բին պէս անգօր է՝ բայց կարմիր...

Օ՛, ինչպէս խենթ փափաք մը ունէի
դէմքս այդ կտորտուող ճառագայթներու ցնցու-
ղին դէմ բռնած մնալնւ, մնալնւ, մինչեւ դալկա-
նան թնոնք ու հատնին...

Մբմունջ մը տխուր ու մեղկ,

Եղանակ մը միայն որ կրկնուող,

Հէքեաթ մը դիւթադան՝

||| Եւ Նոր Հոգեգալուստ մը սրբազան ու
մխիթիչ՝

Որ կամացուկ հողիէն ներս կը սողոս-
կին...

Քրիստոս մըն եմ ես հիմա, որ կ'ազ-
գեմ սիրել ամենքին և ներել թշնամիներու...

✱

✱ ✱

Կարմիրը քիչ-քիչ կը դալկանայ, ու դա-
լուկը՝ կը մոխրագուճնի.

Գորշուկիւն մը հիմա կը տխրեցնէ
ամէն բան,

Դիմացի շեռներուն վրա ու բոլոր իրե-
րուն՝ վեհօրէն ու ծանր, մշուշ մըն է որ կ'ըջ-
նէ. խրթին խորհուրդ մը կարծես, որ մասածել
կուտա մարդուն.

9f2Er ..

ԷԼՄԱՍ ԳԵՂԻ ԱՂՋԻԿ...

Էլմաս գեղի աղջիկ, հասած ձիթապտուղի պէս ունենալ աչքերդ, յօնքերդ ըսես՝ մոռնով քաշւած...

Ինչո՞ւ երկար չես նայիր ինձի. կ'ամհաս, կը կարմրիս ու գետին կը դարձնես աչքերդ:

Էլմաս, անլեզու մաքալ, տես՝ արևը կ'այրէ ճակատդ, գեղին եաւմախրդ ընքւինեւորուդ վրա քաշէ. այ այդպէս... Ո՛ւյ Էլմաս, ատ ինչ աղւոր եղար... Այտերդ կարմիր են զօղալի պէս:

Բթանէ շապիկդ քրտինքէն թրջեր. է այ աղջի, ծծիկներդ՝ կ'ըսես ջուխտ մը հաւքալներ ըլլան վանդակի մէջ թպրաացող:

Էլմաս, բոպիկ ես, չեմ վախնար որ փուշերը ոտքերդ կ'արիւնեն. Աղջի անասուած, կշտի կապած գոգնոցիդ ծայրերէն ինչ բռներ պահեր ես. ես արդէն տեսա վարտիկդ գոյնդ գոյն:

Էլմաս, մեղք ես, քրտնեցար յարդի

խուրձին տակ. նայէ բարկ շոգի մը ծծերէդ դուրս կ'ելլէ. գամ օգնեմ քեզի. կիսեմ շալակդ:

Աղջի մ'ամհնար. գեղացի կ'ըլլամ, հովիւ կը դառնամ, ձեր տան դիմացը կ'օրօպ կը շինեմ: Գաղթցու շորերս մէկ կողմ կը նստեմ, հին շոր կը հագնիմ. գլխուս կարմիր եայլուի կը կապեմ ու քեզի հետ ցորեն կը կրեմ:

Միայն թէ խօսք տուր որ զիս կը սիրես, ուրիշը չես սիրեր:

Ա՛խ, Էլմաս Էլմաս. ինչ լաւ կ'ըլլար հետդ արտ երթալիս, մանգաղները ձեռքերնիս ցորեն հնձելիս. դուն ծռէիր հասկերը կտրելու, ես քովդ կանգնած՝ բացւող շապիկիդ մէջէն կըրակի պէս այրող ու ամուր ծիծերդ տեսնէի թաքուն...

Էլմաս, անտառ երթալիս, փայտ ընէինք. ոտքերս բոպիկցնէի քեզի պէս. հոգ չէ, փուշ թող մանէին, միայն թէ հետս գալիս, հետդ ըլլալի...

Էլմաս, գեղի աղջիկ, չօպա՛ն աղջիկ սիրեցի քեզի, էրեցիւր ինձի...

ԹՄՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

— Կը քալեմ...

Քովէս հնչուն ծիծաղներով կ'անցնին երջանիկ մարդերը արգահատանքի ակնարկներ սահեցնելով վրաս:

— Կ'անցնին՝ անփոյթ ու եսամոլ...

Կը թւի ինծի որ խեղճութեանս մասին կը խօսին: Գիտեն սր ես սէր մը ունեցեր եմ բիւրեղ ու պրիսմակ, բայց անձանօթ մաքրիկ, գիշեր մը զոզցեր են զայն ինձմէ ու նետեր են անյայտ ծովերէ անդին...

Ա՛խ, ինչո՞ւ ատանկ բաներ կը խօսին.

եւ չեմ ուղեր որ մարդիկ արգահատին ինծի,

Մեղքնան՝ որ մանուկ Սէլսցնցողներ է հագեր:

*

Կը քալեմ...

Փոքրիկ արահետներէ, որոնք զիս կը առնին հեռուն, գիւղին միւս ծայրը մեկու-

սի, ուր մարդ չիկա, ժխոր չիկա, աղմուկ չիկա...

Շագանակի ծառերուն մէջ պղտիկ թռչուններ կը պճպճան անհանգիստ:

Ինծի կը թւի, որ իմ մասին բան մը կը հաղորդեն իրարու.

Կը թւի ինծի՝ որ անոնք գիտեն թէ ես ալ իրենց պէս, օր մը երգեր եմ ունեցեր անփոյթ ու թեթեւ՝ բայց չար ձեռքեր խեղդեր են զանոնք կոկորդիս մէջ:

Չէ, եւ չեմ ուզեր որ պղտիկ թռչունները մեղքնան ինծի ու խորհրդաւոր կերպով փսիսան իրարու մէջ. «Որք աղան կ'անցնի, սէրէ որք, սէրէ որք, նայեցէք, որք աղան կ'անցնի, սէր չունի, սէր չունի, չունի, չունի...»

*

Հէրա, սէրիս աղջիկը, եթէ դուն շատ պիտի ուշանաս.

Կամ հեռացումի ովկէանը դեռ այնքան պիտի երկարի, որ պիտի չի կրնամ

դեռ շատ ատեն նաւարկել քեզի՝

Ես—կը մեռնիմ կարօտէս...:

Ահա շունչդ զգացի շունչիս.

Գունգուրանքդ...

Սիրտս անձրեւելու մօտ եղող եր-

կինքին պէս լեցւած է ու միայլ՝

Բայց կ'ամչնամ լալու,

Որովհետեւ չեմ ուզեր որ մարդիկ

արգահատին ինձի...:

ՀԵՐԱՆ ՀԵՏ

Հէրա,

Ահա եղեսմը իր պաղ աղամանդ
ներով զարդարեց զաշտը. տես ուռենին ինչ-
պէս կը ցոլցլա:

Խունկին հոտը կ'առնէս խոտերէն.
Ժոթրիններն են որ այդպէս անուշ կը բուրեն.

Հէրա, եկուր քեզի հետ ոտքեր-
նիս բոսիկցնեք ու թաց խոտերուն մէջէն վա-
զենք իրար ետեւ.

Ա՛խ, ինչ կ'ըլլար եթէ վազած
ատենդ յանկարծ վայրի մեխակներու ցօղուն-
ները ոտքերուդ պլլէին, ու դուն երեսիդ վրա
վար ինայիր.

Շքջազգեստդ վեր ելլեր, ու դուն
քիչ մը կարմրելով տճապարէիր շուտ մը ծած-
կել բացւող սրունքներդ:

Ես օգնութեան չի փութաի, այլ
ընդհակառակը սեխերով լեցուն պղտիկ սակառի
մը պէս ձեռքովս գլորէի քեզի կանաչ խոտե-
րուն մէջ.

Յօղին կայլակները սրունքներէդ
վեր ու կուրծքիդ մէջ մտնէին, ու դուն սար-
սըռաիւր զովութենէն:

Դուն ճշտիւր, օգնութիւն աղաղա-
կէի՛ր՝

Ու ես ուշ ատեն միայն քեզ գըր-
կէի, վեր հանէի,

Դուն ճակատդ պռստելէն յան-
կաւք հայհոյէի՛ր ինծի.

Ես կուշտ մը ծիծաղէի վրադ...

Հէրան, աղւնք աղջիկ, չես գիտեր
թէ ինչքան լաւ կ'ըլլար այդպէս...

Ես գիտեմ մանաւանդ, որ քիչ
յետո երբ արիւր տաքնաւ ու չորցնէր թրչւած
շրջագոռոդ՝

Պիտի մոռնաիւր ամեն բան ու
պիտի ներէի՛ր ինծի.

Ու շրթունքս համբուրելով պիտի

խնդրէի՛ր որ նորէն դաշտ երթանք, որպէսզի
թիթեռնիկներ որսաս մազերուդ մէջ զնելու
համար,

Խենթ մի անւաներ ինծի, որով-
հետե դուն ալ մեծ երեխա մըն ես...

Վերջալոյս...:

Ստւերները կամացուկ ու դանդաղ
տեղուտընցան լեռներուն ետեւ, ձորերուն մէջ,
թաւուաներուն խորը. լնւռ...:

Հորիզոնը արիւն կը ցնցուղէ:

Որքան կարմիր կա այս իրիկուն...:

Մինակ եմ գերեզմանատան պար-
տէզին մէջ: Ի՜նչ շատ յասմիկներ են այստեղ.
Ես կը քաղեմ անոնցմէ և փունջեր կը կազմեմ:

Տժգունած տապանաքարերը անօ-
րինակ կերպով երջանիկ են կարծես այս իրի-
կուն, ու թախծոտ ժպիտ մը անոնց գէմքը
միւռոններ է...:

Ահա բարակ քամի բարձրացաւ.
Նոճիները դարձեալ սկսան սրսփալ, սս՜ս՜ս՜ս...
ս՜ս՜ս՜ս...:

Երէկ ալ նոյնպէս քամին մտաւ
անոնց մէջ ու ինչ որ ախուր եզանակ յօրինեց,
ես ունկընդդեցի այդ ողբը՝ և զարհուրեցաւ:

Բայց այս իրիկուն, երգի խօսքե-

րը աւելի են տարօրինակ, և այս ձայնը, ո՛ր
Աստուած իմ, այս ձայնը կարծես ծանօթ է ինձ

«...Արեւ շիջաւ. իրիկոն, իրիկոն.

Խաւարը իջաւ. ինչ ցուրտ է հիմա.

Յոյսերս շիջան, արեւին պէս, արեւին պէս,

Օ՛, ինչ ցուրտ է հոգիս, եսլէ՛յ, եսլէ՛յ...

Դուն կ'երգես կապոյտ երգերդ թրթռուն,
եւ ի՜նչ, կը կարծես որ ես չունիմ երգեր,
եկուր, ահանջ դիր հարէմ'իս պատուհանին տակ
Ղազէլներուս կլկլացող, եսլէ՛յ, եսլէ՛յ...

Ծաղիկներ կը հաւաքես, ճերմակ, կարմիր,

Ի՜նչ բաղդաւոր է Ան՝ որին պիտի տաս,

Հէյ վախ իմ ջիւան կեանքիս. Այս ինչ կանուխ

հին դարձաւ աղջիկ չեղած. եսլէ՛յ, եսլէ՛յ...:

Դուն կ'երգես կապոյտ երգերդ թրթռուն,

ես կուլամ ջահէլ սէրերս անցեալի.

Դուն երգէ, ես կը պարեմ «Մահւան Պարը»

Դուն մի լար, ես կ'երգեմ. եսլէ՛յ, եսլէ՛յ...

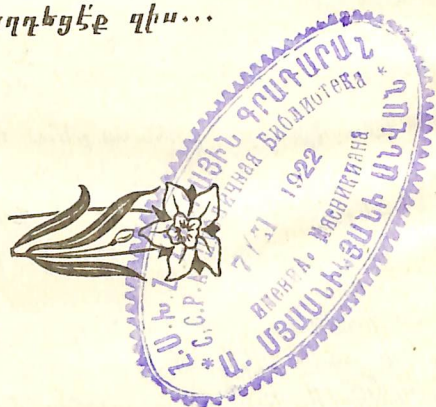

Օ՛, աստուած իմ, այս ձայնը կար-
ծես քրոջս ձայնն է, քրոջս՝ Վարդուհիիս...
Պիտի խելագարւիմ ես:

Նա է, այո՛, նա է, որ դէմս կան-
գնած, ուռած աչքերով ինծի կը նայի ու չի
խօսիր բնաւ, ինչքան է լացեր...:

Խեղդեցէք, խեղդեցէք, խեղդեցէք
զիս, ես ապրելու իրաւունք չունիմ:

Խեղդեցէք զիս...

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0349608

36350